

Догађаје на Блиском истоку, да би били објективно сагледани, потребно је ставити у глобални контекст. Глобални догађај године није изненадна погибија напознатијег поданика саудијског краља већ снажан земљотрес и цунами који су, савладавши све људске мере предострожности, опустошили део Јапана, те изазвали квар на реакторима нуклеарне централе у Фукушими. Оставивши по страни последице које проблеми слабљења и опоравка Јапана имају на регионалне и шире пацифичке прилике, а тамо је 60% светске трговине, задржаћемо се на општим финансијским последицама јер оне се на Блиском истоку најснажније осећају.

Јапанске финансијске власти су по катастрофи, да би је спасле од спекуланата, на токијску берзу бациле фантастичних 115 милијарди долара; недељу дана по догађају званично је саопштено да је у новцу процењив износ директне штете 235 милијарди; неколико дана касније било је већ 315 милијарди долара. Ако је судити према томе што компанија у чијем су власништву хаварисане нуклеарке тражи 24 милијарде долара свежег капитала, укупна сума директних штета се вероватно креће око вртоглавих 500 милијарди долара. Будући варијабилне и по природи кумулативне, индиректне штете су у овом тренутку несагледиве. Нема никакве сумње да се прворазредне хартије које у потрази за неопходним капиталом на пазар износе јапанска држава и привреда добро продају: не указује се сваки дан прилика да се по дисконтним ценама дође до удела у приносу једне од технолошки најнапреднијих привреда.

Не би то имало тако великог значаја да су прилике на Блиском истоку регуларне, да се свет опоравио од слома Волстрита из септембра 2008. године, те да централне банке држава и организација које емитују резервне валуте, долар и евро, нису пред великим искушењима. Државни дефицит САД излази, ако је сума којом се по Конгресу међусобно батинало током усвајања буџета тачна, на неких 14 хиљада милијарди долара

[\[1\]](#)

(за бројку је примерен само астрономски начин изражавања: 14×10

¹²

US\$), док је Европска Унија, која је до даљег спасила Ирску и Португал ињекцијом од преко 100 милијарди евра, не зна шта да ради с Грчком која годину дана након сличне инфузије није у стању да прода хартије у износу довољном да сервисира доспеле

обавезе. Озбиљно се прича да би та земља могла да се определи да изађе из еврозоне. Какав би тек цунами тај потрес проузроковао!

Последице стихије имају још један, не мање значајан глобални ефекат. Преиспитивање енергетске политике држава и њихових нуклеарних технолошких стандарда, посао који захтева мир и трезвеност, одвија се по вољи потпуно хистеричне јавности. Резултат тога је скретање јавног мишљења у лево што се лепо види из до јуче невероватног резултата: Зелени су конзервативце глатко потукли на домаћем терену, у Баден-Виртенбергу. [2] Новац ће до даљег бити преусмераван у субвенционисање алтернативних извора, а енергетски мањак ће бити надокнађиван гасом, односно угљем; раст цена енергије, загађење и последице глобалног загревања ће постепено вратити пређутни консензус да је енергија добијена нуклеарном фисијом еколошки и економски најприхватљивије зло, али тај дан тек треба да дође. Од раста цена нафте и гаса само ће Русија, која покушава да енергетско богатство конвертује у индустријско захваљујући трансферу немачке технологије и очуваној високој интелектуалној основи једина бити у стању да извуче реалну и дугорочну корист. Нафтни приноси земаља ОПЕК-а, нафтног блока који окупља блискоисточне извознике, ће уз цену од преко 100 долара по барелу донети, процењује се, приход од 1000 милијарди долара, али неће имати ни приближан развојни ефекат нити ће помоћи да се невоље у том делу света значајно ублаже.

Како светска нафтна адикција налаже предузимање нових и скупих мера заштите извора и транспорта САД настављају да инвестирају у развој и кредитирање набавке оружја потребног и њој и локалним савезницима. То се већ остварује кроз наруџбу Саудијске Арабије, која за додатних 60 милијарди долара намерава да, између осталог материјала, набави и бродове. Разлог који мотивише синове пустиње да заплове је анархија која се шири Јеменом. Она прети могућношћу да се пиратерија налик сомалијској прошири на сам мореуз Баб ел Мандеб. Није далека помисао да би велики блискоисточни хамсин [3] могао да захвати Еритреју и Џибути. Са становишта енергетске безбедности значај тог теснаца је много мањи од Хормуског, али је за саобраћај између Индијског океана и Медитерана значајан као Суецки канал. Поред тога што је решио да гради флоту саудијски краљ је одрешо кесу за додатних 135 милијарди долара у нафтној ренти становништву чиме је, уз отворену претњу силом, обезбедио какав-такав мир у кући. Нису мали ни трошкови војне интервенције и стабиловања прилика у Бахреину, врућем бојишту у шиитско-сунитској бори за доминацију над

Персијским (Арапским) заливом. Сличне мере поткупљивања примењене су и у другим заливским државама, а приступило се и додатним мерама надзора над милионима густујућих, на градилиштима и другде тешко експлоатисаних азијских и афричких радника. Флукутације на светском тржишту, какав је нагли пад цена нафте током претходне недеље, налажу додатну опрезност при отварању државних кофера. Новца за значајнију помоћ арапској браћи нема.

Све наведено ће се значајно одразити на државе које је захватило „арапско пролеће“, у првом реду Египат, Сирију, Јордан и Палестинску аутономију. Специфичности од већег или мањег утицаја на расуђивање локалних бирократија не могу да сакрију чињеницу да је основни узрок тамошњих побуна тренд раста цена хране у условима нерегулисаног тржишта рада, високог демографског раста и прилива становништва у градове. Стоји аргумент да су трошкови субвенционисања тих цена више од корупције исисавали буџете намењене локалним здравствено-хигијенским, инфраструктурним и образовним инвестицијама, да су Сирија и Јордан к томе оптерећена са барем милион ирачких избеглица. Тај аргумент, међутим, заклања застрашујуће и међусобно неодвојиве чињенице: све три земље су сиромашне водом и овисе о увозу хране, а цена живежа на светском тржишту има јасан тренд дугорочног раста. Основни узрок томе није Бушова политика јачања енергетске самодовољности претварањем воде у гориво (алкохол и биодизел) путем прераде хране, већ глобални раст становништва и промене у прехранбеним навикама Далеког истока. Тај део света, такође, повећањем тражње која је адекватна мамутским стопама привредног раста (стопе раста БНП у Индији и Кини, где живи више од 30% светске популације, су око 10%) гура цену нафте чија је експлоатација, да зло буде веће, све скупља услед исцрљивања лако доступних извора. Јордан има недостатна изворишта воде, а свргавањем Мубарака ослабљени Египат треба да са клубом држава горњег тока Нила, којима се придружује и Јужни Судан, преговара о захтеву за прераспodelу водних квота. Осим тога што ток Еуфрата системом брана контролише Турска (пројекат Источна Анатолија), Сирију је погодило седам сушних година; оно неквалитетне нафте што је имала већ је исрпла.

Дакле, исправно је да прилике на Блиском истоку посматрамо полазећи од ове или сличне скице, јер тамошњи догађаји јесу узроковани глобалним процесима колико и процесом глобализације. Резултат деловања тих сила је акутно испољавање хроничних

структуралних болести: проблеми су се мултипликовали до тачке на којој су удови окошталих локалних режима почели да се ломе. Када се све сведе у неколико речи: глобалне прилике су такве да за улагање у решавање експлозивних краткорочних проблема у битним државама Блиског истока новца може да дотекне, али га за праву подршку решавању дубоких структуралних криза тамошњих економија и друштава нема нити ће га бити. У насталој ситуацији можемо да очекујемо да ће се прилике на Блиском истоку још дуго и на веома тешко предвидив начин смиривати.

Пуковник

Случај Либије се јасно издваја према Египту, Тунису или Јордану. Упркос деценија снажног модернизаторског рада Либија, суштински једнако недемократска као и остале блискоисточне и северноафричке државе [4], обноћ се претворила у кужну смесу племенског нагона, новокомпонованог интернет исламизма, новокомпонованог интернет либерализма, грабежи за нафтним профитом. Вреди, такође, напоменути да се, ако је само до Либијаца, ради о сукобу две веома старе историјске области, Киренаике и Триполитане (од којих је та држава у ствари сачињена) око извора нафте и залиха воде који се налазе негде између њих, у пустињи традиционално подељеној на територије кланова, родова и племена.

Мешање Европе у грађански рат, руку на срце, није мотивисано једино грабежљивошћу: превирања на Блиском истоку у ужем смислу (Турска, Иран, Саудијска Арабија и земље потконтинента, земље плодног полумесеца/транзита – Сирија, Израел, Јордан – те Египат у североисточној Африци) таква су и толика да су Велика Британија, Француска и Италија прибегле непопуларној, али у историји ни новој ни необичној мери војне контроле западног Медитерана. Разлог томе није контрола трговачких већ избегличких путева, као и намера да се заустави ширење револуција на Алжир и Мароко. Ватра се, закључили су, најлакше зауставља превентивним паљењем. Постоји осим тога и солидно заснована сумња да су намериле да спрече Гадафија да готовином стеченом извозом нафте потакне подсахарску Африку на одвајање својих финансија од неоколонијалних метропола. Немачка, потиснута из тих страна 1919 и 1943 године и чији се витални економски и енергетски интереси налазе у простору између севера и истока, одбила да учествује у интервенцији. Није се, међутим, изјаснила против. Како се види из процеса доношења Резолуције СБ 1973 слично су поступиле и Русија и Кина.

Барак Обама је САД увео у рат на наваљивање Париза, Лондона, Стејт департмента (Хилари Клинтон), елите Капитол Хила (нпр. сенатор Џон Кери, демократа или Џон Мекејн, републиканац), и Беле куће (Саманта Паулел) а преко воље секретара за одбрану

(Роберт Гејтс) и војних врхова. Потрудио се да директна војна улога САД у интервенцији буде минимизирана преносећи команду на НАТО, те препуштајући да Европска унија и Арапска лига, која јесте учесник у интервенцији, преузму ризик и трошкове (моралне, политичке, безбедносне, новчане) како рата тако и стабилизације те државе. У том смислу би, мислим, требало да се посматра и вербално јединство четрдесеторице, достигнуто крајем марта у Лондону када је основана Контакт група за Либију. Како се рат отегао преко очекивања, савезници су на састанку у Дохи (Катар) дошли у прилику озбиљно да разговарају подели трошкова, да би на састанку у Риму одржаном пре недељу дана показали најозбиљнију намеру да проблем реше новцем са замрзнутих либијских рачуна у износу од око 70 милијарди долара. Осим снабдевања побуњеника у Бенгазију, употребе авијације и морнарице, у расходе треба урачунати и средства којима треба помоћи избеглице у суседним земљама и Европи самој, за сада око 750.000 душа међу којима су најугроженији, ко ће други бити до највећа сиротиња, грађани подсахарских држава.

Веома важна карактеристика овог рата јесте да је Гадафи већ победио. Жељено ограничавање броја избеглица претворило се у незапамћену сеобу преко мора која из темеља поткопава крхку конструкцију Европске уније. Како европска коалиција не може да оствари ратни циљ у разумно кратком року, а тај је циљ натегнутом логиком сведен на уклањање Гадафија и породице, ситуација се компликује и у Либији и у региону и код куће, где грађанин оптерећен ценом санирања кризе све више увиђа где је непотреба авантура довела и где тек води. Уколико по једном сценарију Гадафи опстане, испада да војна сила коалиције није могла да га уклони: то пуковника чини херојем. Такав исход повлачи признање формалне поделе Либије по босанском или фактичке по ирачком моделу, али то се за сада јавности не потура јер би значило признање неуспеха. Други сценарио, Гадафијева погибија, јесте са становишта сила које дају подршку побуњеној Киренаики, кудикамо гори. Уколико пуковник уистину изгуби главу у борби, он ће постати и херој и мученик. Такав је исход готово неизбежан имајући у виду да ће Либијцима рачуни на наплату да дођу у условима демократије и народног благостања ирачко-косовског квалитета који следује победама демократских савезника, са дуговима уместо резерви и надзорним одбором сачињеним од представника нафтних компанија и

банака. Напор да се спречи или макар контролише настанак мита, укључујући недостојне понуде породици да се за новац одрекне оца, огледа се такође у вољи да се формира трибунал у Хагу. Уколико претпоставке ради прихватимо да би Гадафи могао да доспе у руке савезника процес је, као и у случају Трибунала за бившу СФРЈ, унапред осуђен на делимичан успех. Трећи сценарио, наоружавање и ваздушна подршка Бенгазију да би га они свргли, јесте најгори могући: претња репресалијама којом је Гадафи покушао да смири рају и која је послужила као оправдање за резолуцију СБ 1973 несумњиво би се извргла у знантно гори покољ и прогон према оном делу земље који пуковника подржава. Тешко је поверовати да би све могло да се слегне као у случају препуштања територија Тачију и банди у лето 1999. године, да се све покрије велом ћутања, лажи, монтираних процеса и ослобађајућих пресуда услед изненадних погибија сведока оптужбе.

Сви досадашњи покушаји да се нађе компромисно решење у складу са стањем на терену пропали су услед захтева да Гадафи и породица буду свргнути, лишени имовине и развлачени по судовима са унапред познатим исходом: од линча којим је скончан живот Садама Хусеина до смрти у истражном поступку услед неадекватно праћене лакше хроничне болести. Гадафи јесте ексцентричан, али није будала. Рационалну основу за решење дао је Саиф ал Ислам у интервјуу „Вашингтон Посту“ од 17. априла [5] : општа амнестија без било какве одмазде, повлачење војске и милиција из градова, избори под надзором западних и осталих сила, Гадафи остаје са симболичним положајем, власт у рукама парламента, премијера и изабраног председника према уставу којег је он лично са првобитним вођама побуне дефинисао током претходне четири године. Тај је интервју дат као одговор на заједничко писмо Барака Обаме, Дејвида Камерона и Николе Саркозија које је објављено 14/15. априла у коме се дословце каже: „Наша дужност и наш мандат према резолуцији СБ УН 1973 је да заштитимо цивиле и ми то чинимо. Он (мандат, прим. прев.) није да силом уклонимо Гадафија. Али немогуће је замислити будућност за Либију са Гадафијем у власти.“

[6]

Месец дана и много хиљада људских несрећа касније они остају при том ставу. Британски начелник генералштаба Дејвид Робертс изјавио је овог викенда је, уколико савезници желе да избегну могућност да Гадафи опстане у Либији, нужно да списак циљева буде проширен на инфраструктуру а бомбардовање појачано. Преведено на српски и у светлу искуства из 1999. године: напасти снабдевање струјом, храном и водом и надати се капитулацији. Није, истина, имало ефекта са Милошевићем, али не мари. Ништа паметније не остаје на располагању осим да се на песак Либије поново загази војничком цокулом.

Либијски рат се, дакле, већ сада извргао у фијаско налик Суецком (1956) рату. Ова оцена може да се брани не само ефектима и могућим за све умешане неповољним исходима рата, већ и чињеницом да је Гадафи био и остао доследан носилац Насерове идеологије. Две некадашње суперсиле су се не само осрамотиле контраефектима

интервенције, већ су изгубиле оно мало угледа којег су на Медитерану још увек имале. Тешко је поверовати да су оне саме у стању да овај рат приведу крају другачије до исцпљивањем што би цену у људским страдањима подигло преко границе огорчења и беса на обема либијским странама. То има своју цену.

Покојник

За разлику од Либије, младе државе која није имала времена да изгради кохезију, модерни Египат је обновљен и подизан око велике стајаће војске, дакле на миленијумским традицијама хидрауличког друштва (Wittfogel). Обновитељ египатске самосталности Мухамед Али, Арнаутин из Кавале, поставио је тридесетих година 19. века темеље модерног Египта стварајући војску која је током следећих четрдесет година стигла до Етиопије држећи извесно време Сирију и обе стране Црвеног мора, укључујући Меку. [7] Након периода енглеске доминације Насер је вођство у време антиколонијалног покрета темељио на огромним испорукама совјетског наоружања и техничких знања. Када је покрет довршен стварањем независних држава и преласком власништва над изворима нафте у руке локалних елита, Анвар ал Садат и Хосни Мубарак су наставили јачање и модернизовање војске ослоњени на трансфере из САД и лукративан савез са Саудијском Арабијом. Поред неоспорног угледа у народу египатска војска располаже читавим индустријама које јој омогућавају да своје потребе у највећој мери задовољава властитим приходима, што је чини фактички независном државом у држави. Када је у петак 28. јануара цивилна власт нестала са улица имао је ко да је надомести. 11. фебруар, дан када је главнокомандујући Хосни Мубарак поднео оставку и пренео власт на Врховни војни савет, био је дан преврата, не револуције.

Добро накљукан пропагандним стероидима гласовитих западних и арапских телевизијских кућа, преврат се наставио ритуалним изнудама масе, од цуне до цуне, на Тахрир скверу. Хунта је дозволила да се руши једна по једна државна институција, да (хронолошким редом) буде запаљена зграда државне безбедности, да се проведе референдум о изменама устава и председничким изборима, да буде распуштена

владајућа Национална демократска партија; да јунака ваздухопловства, генерала Хоснија Мубарака на самртној постељи вуцарају по судовима називајући га зликовцем којег треба обесити, душом проданом за јеврејски новац попут порога му, обешчаститељем Египта. Првим је сваки религиозни манијак готов да руши и убија ослобођен надзора и страха; другим је организована политичка сцена сведена на Муслиманско братство и НДП на штету либералних групација, секуларних и религиозних; трећим је власт већ сада фактички поклоњена Муслиманском братству; четвртим криминализована политика мира са Израелом као крајњи израз идеолошког отклона од панарабизма и панисламизма ка египатском национализму.

Плодови тог процеса су горки. На полицију се мало ко осврће јер се устеже да ради свој посао што Египћанин осећа у атмосфери растућег безакоња, а свет на археолошким налазиштима; до јуче у мишје рупе завучени салафисти организују политичку партију, а када од тог посла узимају одаха огњем сажижу суфистичке текије и џамије, коптске цркве; Муслиманско братство организује политичку партију али не по либералном моделу; као државна идеологија улица намеће се све оно против чега је Мубарак био.

Где зека пије воде?

Египат је по заглибио у револуционарни процес који ће бити појачаван срозавањем економских и социјалних прилика, из чега је све услед несигурности у погледу цена хране и почело. Ко год да се надмеће за власт у садашњим приликама мора да иде низ матицу народних предрасуда што ни у којем случају неће да допринесе стабилизацији прилика. Туризам који запошљава сваког осмог Египћанина те чини око петине бруто националног продукта и нето девизног прилива је пред потпуним колапсом: ко би нормалан ишао да гледа пирамиде на које видик заклања дим цркава у Гизи? Либијски рат, којег је хунта подржала у Арапској лиги, има своју цену. Уместо ускршњег таласа туриста Тунис и Египат је погодила поплава више од три четврт милиона избеглица и радника-повратника, лишивши приходне стране не само кључне индустрије, већ и до јуче обилних дознака. Берза је услед пада од 17% затворена другог дана нереди да би, када је отворена целих 55 дана касније, за три сата пословања пала за додатних 10% и то само захваљујући регулативи која налаже да се трговање при толикој флукутацији аутоматски прекида. Пословна клима је катастрофална: под притиском раје на Тахриру похапшен је, оптужен и у неким случајевима већ кажњен врх државне привредне елите што, природно, водеће приватнике наводи на опрезност чак и у иностранству, одакле покушавају да извуку шта се извући да. Нико, наравно, појма нема каква ће бити нова пословна регулатива, када ће и како бити регулисано право на штрајк, јер се у земљи штрајкује из дана у дан и са најразличитијих повода.

Прољеће (арапско), тринестог у децембру

Пише: Синиша Стефановић
петак, 20 мај 2011 13:10
